

Тімочкін М. В.

викладач кафедри права

Дніпровського гуманітарного університету

ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПРОВОКАЦІЇ ДО ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНУ

Сьогодні сприйняття європейських орієнтирів часто відбувається завдяки процесу європейської інтеграції, який є стратегічним вектором розвитку української держави [1, с. 12]. Дотримання міжнародних стандартів є важливим та необхідним у сфері будь-якої діяльності. Не є виключенням й діяльність оперативних підрозділів правоохоронних органів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність та негласну роботу під час кримінального провадження.

Як зазначив О.В. Кириченко, враховуючи транснаціональний характер злочинності, міжнародним співтовариством розробляються документи, які охоплюють основні напрямки протидії злочинності та складають звід його міжнародних стандартів. Процес правової інтеграції, в якому активно приймає участь Україна, обумовлює зближення українського законодавства з цими стандартами, їх облік у розвитку національної правової системи та в діяльності правоохоронних органів держави [2, с. 153]. Міжнародними стандартами в галузі запобігання злочинності та кримінального судочинства є такий визнаний міжнародним співтовариством рівень вимог, запропонований до здійснення прав людини при досудовому розслідуванні та судовому розгляді кримінальних справ, запобіганні злочинності, а також виконання кримінальних покарань [3, с. 53].

Разом з тим, існують випадки, коли права людини обмежуються як під час проведення оперативно-розшукових заходів, так й під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій, що регламентовано оперативно-розшуковим та кримінальним процесуальним законодавством.

Так, одним із видів негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НСРД) є контроль за вчиненням кримінального правопорушення. Відповідно до ст. 271 Кримінального процесуального кодексу України, контроль за вчиненням злочину може здійснюватися у випадках наявності достатніх підстав вважати, що готується вчинення або вчиняється тяжкий чи особливо тяжкий злочин, та проводиться у формах: контрольована поставка, контрольована та оперативна закупка, спеціальний слідчий експеримент, імітування обстановки злочину. Під час підготовки та проведення заходів з контролю за вчиненням злочину забороняється провокувати (підбурювати) особу на вчинення цього злочину з метою його подальшого викриття, допомагаючи особі вчинити злочин, який вона би не вчинила, якби слідчий цьому не сприяв, або з цією самою метою впливати на її поведінку насильством, погрозами, шантажем. Здобуті в такий спосіб речі і документи не можуть бути використані у кримінальному провадженні [4]. Але, як

свідчить практика, є не поодинокі факти, коли оперативні підрозділи правоохоронних органів, зловживаючи своїми повноваженнями, провокують (підбурюють) особу на вчинення злочину з метою покращення своїх показників щодо виявлення таких кримінальних протиправних дій. У зв'язку з цим, актуальним є оцінка дій співробітників правоохоронних органів щодо наявності в їх діях провокації злочину.

Аналіз судової практики України свідчить про те, що національні суди у своїх рішеннях щодо провокації до вчинення злочину враховують практику Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) з цього питання на підставі норм Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», який зобов'язує правоохоронні органи та суд виконувати рішення ЄСПЛ, що набрали законної сили.

Так, наприклад, Апеляційний суд Вінницької області в своїй ухвалі від 11.08.2014 р. (справа № 136/564/14-к) відмовив у задоволенні апеляційної скарги прокурора на виправдувальний вирок суду першої інстанції, зокрема, у зв'язку з визнанням доказів сторони обвинувачення недопустимими на підставі здійснення провокації правоохоронними органами протягом їх отримання. Суд у мотивувальній частині своєї ухвали послався на вищезазначені рішення ЄСПЛ та зауважив, що ЄСПЛ чітко розмежував межі дозволеного під час проведення правоохоронними органами НСРД. Тобто якщо вказані працівники спеціально залучають до цього підготовлену особу, яка в подальшому під їхнім контролем активними діями провокує «злочинця» до вчинення кримінального правопорушення, то докази на підтвердження винуватості, здобуті в ході такої провокації, суд зобов'язаний визнати як недопустимі, а особу обвинуваченого – виправдати. Разом з тим, коли працівники правоохоронних органів обмежились пасивним спостереженням за злочинною поведінкою особи, і в ході проведення НСРД мав місце судовий контроль за дотриманням прав та свобод особи, зібрані докази будуть відповідати усім критеріям належності, допустимості та достовірності. Слід розуміти, що кримінальне правопорушення, вчинене в наслідок його провокації, не несе суспільної небезпеки [5, с. 137].

На сьогодні існує ряд рішень ЄСПЛ, в яких розкрито ознаки провокації до вчинення злочину, зокрема це рішення у справах: від 09.06.1998 р. «Тейшейра де Кастро проти Португалії», від 26.10.2006 р. «Худобін проти Російської Федерації», від 15.12.2005 р. «Ваньян проти Російської Федерації», від 05.02.2008 р. «Раманаускас проти Литви», від 30.10.2014 р. «Носко и Нефьодов проти Росії» тощо.

Наприклад, відповідно до Рішення у справі «Раманаускас проти Литви» підбурювання з боку поліції має місце тоді, коли відповідні працівники правоохоронних органів або особи, які діють за їхніми вказівками, не обмежуються пасивним розслідуванням, а з метою встановлення злочину, тобто отримання доказів і порушення кримінальної справи, впливають на суб'єкта, схилиючи його до вчинення злочину, який в іншому випадку не був би вчинений. У свою чергу, у Рішенні «Носко и Нефьодов проти Росії»

акцентовано увагу на те, що негласні операції повинні проводитися пасивним шляхом за відсутності тиску на заявника для вчинення ним злочину за рахунок таких засобів, як прийняття на себе ініціативи в контактах із заявником, наполегливе спонукання, обіцянку фінансової вигоди або звернення до почуття жалю заявника [6].

Аналіз рішень ЄСПЛ щодо провокації злочину дає нам підстави виокремити загальні ознаки, які притаманні діям співробітників правоохоронних органів під час провокації до вчинення злочину:

- 1) мету, що полягає в заохоченні особи до вчинення злочину;
- 2) активну форму поведінки уповноваженої особи, що полягає у здійсненні впливу на особу, спонуканні її до вчинення злочину;
- 3) відсутність схильності та бажання особи до вчинення злочину за наявності реальної можливості його вчинити;
- 4) наявність достатніх даних про те, що за відсутності ініціативної діяльності працівника правоохоронного органу або іншої особи, залученої до участі в такій дії, злочин не було би вчинено.

Список використаної літератури:

1. Хаустова М. Г. Проблема організаційно-правового забезпечення гармонізації законодавства України до законодавства Європейського Союзу. *Проблеми законності* : зб. наук. пр. / відп. ред. В. Я. Тацій. Харків : Нац. ун-т «ЮАУ», 2013. Вип. 121. С. 12-29.
2. Кириченко О. В. Основні проблеми імплементації міжнародних стандартів у галузі запобігання злочинності в національному законодавстві України. *Реформування законодавства з питань протидії злочинності в контексті євроінтеграційних прагнень України* : матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 25-26 трав. 2006 р.). Запоріжжя : Юридичний ін-т ДДУВС, 2006. Ч. 2. С.153-155.
3. Кириченко О. В., Хмеленко В. В. Принципи оперативно-розшукового запобігання злочинам : монограф. Київ : Центр учбової літератури, 2020. 160 с.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. *Відомості Верховної ради України*. 2013. № 9-10, 11-11, 13. Ст. 88.
5. Панова А. В. Визнання доказів недопустимими у кримінальному провадженні : монограф. Харків : Право, 2017. 137 с.
6. Декілька рішень ЄСПЛ щодо провокації злочину [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://radako.com.ua/news/dekilka-rishen-iespl-shchodo-provokaciyi-zlochynu>